

introduction of physical education classes in schools and extracurricular activities – hiking, walking etc is analyzed. Author states the differences that were known in approaches to the development of sport among professional sports movement and national sports associations: while supporters of the first branch tried to achieve victories in sport itself, the second one, focused on the formation of harmoniously developed personality, that could be prepared to fight for the Ukrainian nation. Author characterizes the ways of popularizing sports movement among the Ukrainians of Halychyna and makes conclusions of its success.

Key words: sports movement, Halychyna in the late XIX – the first third of the XX century, modernization, Ivan Boberskyi, sports reportages in periodicals.

УДК 94 (438)

Наталія Григоруц

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ І ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ВІДНІ В 1907–1911 РР.

У дослідженні висвітлено діяльність українського парламентського представництва у Відні крізь призму національно-політичних реалій Австро-Угорщини. Аналізуються особливості виборчого процесу в Галичині в 1907–1911 рр. і визначено основні напрямки діяльності українських депутатів Галичини у віденському парламенті. З'ясовано роль української парламентської репрезентації у розвитку національного руху, виборчої кампанії та практичної діяльності віденського парламенту в українському питанні.

Ключові слова: австрійський парламент, вибори, діяльність, Галичина, Відень.

Проблема вивчення українського конституціоналізму та процес розбудови парламентаризму в Україні актуалізують розгляд досвіду парламентської діяльності українських депутатів у Відні. Зважаючи на те, що вибори 1907–1911 р. фактично започаткували другу каденцію в діяльності віденського парламенту, обраного на основі таємного та загального виборчого права.

Актуальність досліджуваної проблеми підсилюється й тією обставиною, що сьогодні Україна переживає непростий процес становлення власного парламентаризму, і вивчення досвіду політичної діяльності українських депутатів у минулому має певне практичне значення.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі різноманітних джерел, проаналізовано особливості виборчого процесу у Галичині в 1907–1911 р., визначено основні напрямки діяльності українських депутатів Галичини у віденському парламенті.

Метою дослідження є вивчення політики Австро-Угорщини стосовно українського питання в Галичині, впливу офіційного Відня на еволюцію польсько-українських відносин, на процес структуризації українських політичних сил та можливості реалізації української національної програми.

Завдання дослідження базуються на визначеності процесу формування політики австрійського уряду щодо українського питання в Галичині; методах нормалізації міжнародних відносин у Галичині, які застосовувалися центральними органами влади; зміні бачення австрійськими державними чиновниками завдань українського національного руху; ставленні австрійської влади до політичної боротьби в середовищі галицьких українців.

Це питання певною мірою знайшло відображення в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, в українській історіографії окремі питання з цієї проблематики висвітлювалися у колективних працях М. Андрусика [1], С. Томашівського [2], П. Феденка [3], а також сучасних дослідників Я. Грицака [4], С. Макарчука [5], М. Мудрого [6], О. Сухого [7], О. Турія [8] та ін. Важливим джерелом є спогади українських депутатів, зокрема К. Левицького [9] та Л. Цегельського [10].

Прийняття нового виборчого закону до австрійського парламенту стало ще одним загальнодемократичним успіхом усіх політичних сил Австро-Угорської держави. Особливим було значення закону для Галичини, оскільки його введення призвело до зміни існуючої куріальної виборчої системи, а значить до нової розстановки політичних сил у краї. Ліквідація куріальної системи піднімала позиції українських національних сил ще й тому, що в умовах майнового цензу, котрого дотримувалася попередня виборча система, українцям наперед було визначено, в силу їх нижчого матеріального стану, значно поступатися у боротьбі за депутатські мандати польсько-шляхетським кандидатам у депутати.

Новий виборчий закон викликав уперту протидію шовіністичного польського політичного табору, який до цього забезпечував своє панування у краї за допомогою куріальної системи. Тепер

відповідальність за збереження «польського стану посідання» у Галичині переходила від шляхти – до новітніх польських політичних партій, провідники яких намагалися і надалі зберегти перевагу сил на виборах. Виборчі округи визначено так, що один депутат припадав на 51 тис. польського населення і 110 тис. українського. У результаті чого із 106 галицьких мандатів до австрійського парламенту для поляків призначалося 78, а для українців – 28 мандатів, або 26,4 % від загальної кількості, при тому, що українці становили 64,4 % населення Галичини [11]. Це досягалося тим, що міські округи мали право обирати одного депутата, а переважну більшість виборців у цих округах становили поляки. Наприклад: Перемишль – 6700 українців і 3500 поляків, Тернопіль – 7900 українців і 18800 поляків [12]. Сільські округи, які обирали по два депутати, поділялися на два типи: українські, де серед виборців переважали українці, і мішані, де українці не набагато перевищували у кількості. З цих округів треба було обирати двох депутатів – одного українського і одного польського.

Крім того, питання про об'єднання населених пунктів в один виборчий округ теж не вирішувалося на користь українців Галичини. Коли в інших краях Австро-Угорської імперії виборчий округ створювався у тих громадах, де кількість жителів перевищувала 500 осіб, то в Галичині це положення виборчого закону передбачало кількість жителів понад 1200 осіб [13].

Перші вибори до австрійського парламенту, на основі загального виборчого права, призначено на травень 1907 р. (14 травня в сільських округах, 17 травня – в міських).

Українські політичні партії, викриваючи традиційні при виборах махінації польських шовіністичних кіл, повели активну агітацію серед загалу за кандидатуру українських депутатів. Ще 23 грудня 1906 р. відбувся з'їзд радикальної партії, на якому зазначалося, що партія буде підтримувати тільки таких кандидатів на депутатів, які обіцяють, що допоможуть народові вибороти економічну і політичну незалежність австрійської України від Відня і від галицької Польщі.

Радикали використали з'їзд і для того, щоб заявити про свої економічні і політичні вимоги: перехід всіх ґрунтів панських і церковних у власність селян; майбутнє українського населення бачили виключно в єдності з українським народом в Росії; кінцева мета цієї єдності – українська республіка. З'їзд також наголосив на необхідності проведення передвиборчої агітації і висунення своїх кандидатур [9, с. 430].

25 грудня 1906 р. розпочав роботу I з'їзд Української національно-демократичної партії (далі – УНДП). З доповідями на з'їзді виступили К. Левицький, В. Охримович, А. Стефанович і Л. Цегельський. З'їзд розглянув питання політичної діяльності партії і виборчої тактики, обговорив кандидатури майбутніх депутатів, висунутих від УНДП. Зазначалося, що під час виборів до австрійського парламенту всі верстви і стани українського населення Галичини повинні виступати узгоджено і єдино [9, с. 430].

Передвиборча агітація у Галичині перетворилася у потужний громадський рух. Ширший Народний комітет зібрався 21 лютого 1907 р. на нараду, щоб, на підставі пропозицій повітових організацій, затвердити перші кандидатури на депутатів. Комітет мав також обговорити питання про ставлення до інших партій [9, с. 435].

Виборча агітація у краї безперервно поширювалася і вічевий рух досягав найвіддаленіших куточків Галичини. У цю агітацію активно включилася і українська університетська молодь. У пресі, на зборах організацій і товариств розглядалося питання – яка репрезентація нам потрібна у Відні? За словами К. Левицького, переважала думка, що на депутатів треба обирати цвіт української інтелігенції, людей талановитих, які б не поступалися перед представниками інших народів [9, с. 440].

Ситуація в Галичині навколо виборів загострювалася. Національно-демократична, радикальна і соціал-демократична партії об'єднали свої сили. Їм протистояли москвофільський табір і польські кола. В усіх виборчих округах відбувалися збори, мітинги, віча, на яких виборці мали змогу зустрітися із кандидатом у депутати. Проте такі зустрічі нерідко закінчувалися сутичками. Зокрема, у Болехові, де кандидатом від УНДП був К. Левицький, а від «Руської Ради» В. Дудикевич, 8 травня відбулося віче, на якому під час виборів президії дійшло до сутички. Москвофіли вигнали національних демократів із приміщення, де проходили збори, ті ж, в свою чергу закидали супротивників камінням. Серед присутніх було чимало потерпілих [14]. Траплялися випадки побиття агітаторів. Так, 13 травня у Рудках побито Й. Пивовара, який агітував за націонал-демократів [15].

Тактика дій УНДП визначалася тим, що предметом її передвиборчих нарад було питання про компроміс із русофільською партією. Існувала реальна небезпека того, що якщо українці розділять свої голоси ще на москвофілів, то це створить вигідну ситуацію для польських сил. Проте більшість Народного комітету вирішила розірвати усі компроміси з москвофілами, вважаючи їх неприродними, і виступити на виборах самостійно. Натомість було визнано за необхідне переважну частину євреїв відмежувати від їх спільної акції із поляками [9, с. 440]. К. Левицький так

писав про тодішню тактику національних демократів: «Ми поставили тоді відверту альтернативу: союзник мого ворога – мій ворог, ворог мого ворога – мій союзник!» Євреї-сіоністи пішли на союз з українськими націонал-демократами, відкинувши етнічні та релігійні проблеми [9, с. 441].

19 квітня 1907 р. Народний комітет видав головну виборчу відозву «До русинів галицької землі». «Метою політичної діяльності наших народних заступників мусить бути, – сказано у цій відозві, – боротьба в ім'я народної самоуправи, горожанської свободи, господарської незалежності і питомого культурного розвою українсько-руського народу в Австрії» [16]. Нові депутати в основному мали дбати про захист інтересів селян-хліборобів та домагатися земельних реформ.

Інші українські партії – радикальна і соціал-демократична також розпочали виборчу агітацію. Лише Християнсько-суспільна партія не проводила передвиборчих акцій. Її орган «Руслан» критично поставився до інших українських партій. Москвофіли рушили у повіти, де намагалися знайти голоси виборців. Українська соціал-демократична партія, проводячи передвиборчу кампанію, закликала скликати віча, звертатися із петиціями до уряду, тим самим показуючи, що народ прагне своїх прав і не допустить фальсифікації законів. Разом з тим, члени партії застерігали не вживати силових методів і погроз, щоб їх не використовували проти українських сил. У зверненнях соціал-демократів звучав заклик одностайного і солідарного виступу усіх верств українського населення – селян, міщан, робітників та інтелігенції – для досягнення мети [17, с. 11–12].

Щодо польських політичних кіл, то вони, використовуючи свій вплив і владу, застосовували інші методи у передвиборчій агітації. Вони намагалися провести своїх кандидатів, роздаючи виборцям уже наперед заповнені бюлетені. Газета «Діло» повідомляла про ці передвиборчі махінації: «... Ропчинське староство доручає виборцям карти для голосування вже виповнені назвами кандидатів..., при цьому решта рубрики так засмаровано хімічним олівцем, що не можна вже нічого більше дописати» [18]. Тут же газета повідомляє про те, що роздаються бюлетені не завірені печаткою староства, а отже, не дійсні [18]. Місцеві власті йшли навіть на переслідування та арешти агітаторів. Під час виборів силою відбирали бюлетені, які були заповнені на користь українського кандидата; притягалися до відповідальності особи, які заповнювали бюлетені неписьменним; проводили арешти.

Крім того, польська преса друкувала наклепницькі статті, що, враховуючи її великі тиражі, породжувало антиукраїнський рух [17, с. 9].

Траплялися під час виборів і криваві сутички. 24 травня 1907 р. в с. Горуцькому відбулися повторні вибори. Селяни виступили проти виборчих махінацій. Розправа над ними не забарилася – було вбито трьох селян, близько десяти поранено. Нерідко жандармам прислуговували воєнізовані формування «всехполяків» [19].

Незважаючи на «старання» польського політичного табору, перші демократичні вибори дали українцям 27 мандатів з Галичини і 5 із Буковини. У Галичині націонал-демократи здобули 17 мандатів, радикали – 3, соціал-демократи – 2, москвофіли – 5 [20].

Проблемою для Галичини залишалося те, що новий виборчий закон не поширювався на виборче право до органів місцевого самоврядування і до Галицького крайового сейму. Тому боротьба за зміну виборчої системи не припинилася у Галичині і після 1907 р. Конфронтаційна суспільно-політична обстановка в Галичині в умовах міжнародної нестабільності викликала у Відні дедалі більший неспокій. Уряд мав намір схилити українських політиків до угоди з галицько-польською адміністрацією. Проте, цісарському наміснику так і не вдалося досягти польсько-української домовленості. Ще більше загострилася боротьба в сеймі і парламенті. Уряд Ріхарда фон Бінерт-Шмерлінга теж не зміг розв'язати польсько-українську проблему [7, с. 128].

Перші вибори до австрійського парламенту на основі загального виборчого права змінили його склад. Новообрана Палата депутатів налічувала 516 осіб, у тому числі: українців – 32, поляків – 80, німців – 231, чехів – 107, італійців – 19, хорватів – 11, румунів – 6, сербів – 2 [20]. (Продовження статті у наступному випуску збірника).

Список використаних джерел

1. Андрусак М. Нариси з історії галицького москвофільства. Львів, 1935. 78 с.
2. Томашівський С. Галичина, політично-історичний нарис з приводу світової війни. Львів, 1915. 32 с.
3. Феденко П. Український громадський рух у ХХ ст. Подєбради: Український технічно-господарський інститут позаочного навчання, 1934. 170 с.
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ–ХХ століття. К.: Генеза, 1996. 360 с.
5. Макачук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідеї (середина ХІХ ст. – 1914 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 32. Львів, 1997.
6. Мудрий М. Місцеве самоврядування Галичини в контексті українсько-польських взаємин (друга половина ХІХ століття) // Україна в минулому. К.; Львів, 1996ю Вип. ІХ. 8. С. 77–102.
7. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нарис історії ХІХ – початку ХХ ст. 2-е видання, доповнене. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка;

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 226 с. 8. Турій О. Національна та політична орієнтація греко-католицького духовенства в 1819–1859 рр. (до генези москвофільства) // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ у Львові (лютий 1992 р. – жовтень 1993 р.). Львів, 1994. С. 50–53. 9. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців. 1848–1914. З ілюстраціями. На підставі споминів і документів. Перша і друга частина. Львів, 1926. 736, IX с. 10. Цегельський Л. Як воно поправді було // Америка. Філадельфія, 1936–1937. 11. Діло. 10 квітня 1907. 12. Діло. 16 січня 1907. 13. Діло. 18 січня 1907. 14. Діло. 10 травня 1907. 15. Діло. 15 травня 1907. 16. До русинів галицької землі. Львів, 1907 (відбиток). 17. Вітик С. Під теперішню пору. Львів: Накл. автора, 1906. 18. Діло. 9 травня 1907. 19. Діло. 27 травня 1907. 20. Діло. 3 червня 1907.

References

1. Andrusyak M. Narisy z istoriyi halyts'koho moskvofil'stva [Essays on the history of Galician Muscovite]. L'viv, 1935. 78 s. 2. Tomashivs'kyu S. Halychyna, politychno-istorychnyy narys z pryvodu svitovoyi viyny [Halychyna, political and historical essay on the world war]. L'viv, 1915. 32 s. 3. Fedenko P. Ukrayins'kyu hromads'kyu rukh u XX st. [Ukrainian Civic Movement in the 20th Century]. Podebrady: Ukrayins'kyu tekhnichno-hospodars'kyu instytut pozaochnoho navchannya, 1934. 170 s. 4. Hrytsak Ya. Narisy istoriyi Ukrayiny. Formuvannya modernoyi ukrayins'koyi natsiyi XIX–XX stolittya [Essay on the history of Ukraine. Formation of the modern Ukrainian nation of the 19th and 20th centuries]. K.: Geneza, 1996. 360 s. 5. Makarchuk S. Moskvofil'stvo: vytyky ta evolyutsiya ideyi (seredyna XIX st. – 1914 r.) [Moskvophilism: origins and evolution of the idea (mid-nineteenth century – 1914)]. Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya istorychna. Vyp. 32., L'viv, 1997. 6. Mudryy M. Mistseve samovryaduvannya Halychyny v konteksti ukrayins'ko-pol's'kykh vzayemyn (druha polovyna XIX stolittya) [Local government of Galychyna in the context of Ukrainian-Polish relations (second half of the XIX century)]. Ukrayina v mynulomu. K.; L'viv, 1996, Vyp. IX. 8. S. 77–102. 7. Sukhyy O. Halychyna: mizh Skhodom i Zakhodom. Narisy istoriyi XIX – pochatku XX st. [Halychyna: between East and West. Essay on the history of the 19th and early 20th centuries.]. 2-e vydannya, dopovnene. L'viv: L'vivs'kyu natsional'nyy universytet im. I. Franka; Instytut ukrayinoznavstva im. I. Krypyakevycha NAN Ukrayiny, 1999. 226 s. 8. Turiy O. Natsional'na ta politychna oriyentatsiya hreko-katolyts'koho dukhovenstva v 1819–1859 rr. (do henezy moskvofil'stva) [National and political orientation of the Greek-Catholic clergy in 1819–1859. (Before the genesis of Muscovite)]. Materialy zasidan' Istorychnoyi ta Arkheohrafichnoyi komisiyi NTSh u L'vovi (lyuty 1992 r. – zhovten' 1993 r.). L'viv, 1994. S. 50–53. 9. Levyts'kyu K. Istoryia politychnoyi dumky halyts'kykh ukrayintsiv. 1848–1914. Z ilyustratsiyamy. Na pidstavi spomyniv i dokumentiv. Persha i druha chastyna [The history of political thought of Galician Ukrainians. 1848–1914. With illustrations. Based on memoirs and documents. The first and second parts]. L'viv, 1926. 736, IX s. 10. Tsehel's'kyu L. Yak vono popravdi bulo [How was it really?] // Ameryka. Filadel'fiya, 1936–1937. 11. Dilo. 1907. 10 kvit. 12. Dilo. 1907. 16 sich. 13. Dilo. 1907. 18 sich. 14. Dilo. 1907. 10 trav. 15. Dilo. 1907. 15 trav. 16. Do rusyniv halyts'koyi zemli. L'viv, 1907 (vidbytok). 17. Vityk S. Pid teperishnyu poru [Under the present time]. L'viv: Nakl. Avtora, 1906. 18. Dilo. 1907. 9 trav. 19. Dilo. 1907. 27 trav. 20. Dilo. 1907. 3 cherv.

Наталія Григорук

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ В ВЕНЕ В 1907–1911 ГГ.

Данное исследование освещает деятельность украинского парламентского представительства в Вене сквозь призму национально-политических реалий Австро-Венгрии. Анализируются особенности избирательного процесса в Галичине в 1907–1911 гг. и определяются основные направления деятельности украинских депутатов Галичины в венском парламенте. Выяснена роль украинской парламентской репрезентации в развитии национального движения, избирательной кампании и практической деятельности венского парламента в украинском вопросе.

Ключевые слова: австрийский парламент, выборы, деятельность, Галичина, Вена.

Nataliya Hryhoruk

PARLIAMENTARY ELECTIONS AND ACTIVITIES UKRAINIAN REPRESENTATION IN VIENNA IN 1907–1911

This study highlights the activities of Ukrainian parliamentary offices in Vienna through the prism of national political realities of Austria-Hungary. Analyzes peculiarities of the electoral process in Galychyna 1907–1911. Determines and main activities of Ukrainian Halychyna ambassadors in Vienna Parliament. The role of Ukrainian parliamentary representation in the development of the national movement, the election campaign and practice of Parliament in Vienna ukrainian issue.

Key words: Austrian parliament, elections, activities, Halychyna, Vienna.